

داستان‌های دینی

جنبه‌های دراماتیک در قصه‌های قرآن

حسین فرخی

کتابخانه ملی ایران

داستان‌های دیدنی جنبه‌های دراماتیک در قصه‌های قرآن

حسین فرخی

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

بازاپ و صحافی: القدیر

کانون اندیشه جوان

سرشناسه: فرخی، حسین، ۱۳۳۸ -

عنوان و نام پدیدآور: داستان‌های دیدنی: جنبه‌های دراماتیک در قصه‌های قرآن / حسین فرخی.

مشخصات نشر: [تهران]: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص.

شابک: 8- 263- 159- 600- 978

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: قرآن - قصه‌ها - نقد و تفسیر.

موضوع: Qur'an stories - Criticism, interpretation, etc.

موضوع: داستان‌های مذهبی.

Religious Fiction: موضوع

موضوع: ادبیات - اقتباس‌ها.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ۴۲۵ ف/ ۸۸/۹ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۲۳۸۰۳

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن ۸۸۵۰۳۳۴۱ - ۸۸۵۰۵۴۰۲

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۹.....	بخش گفتار.....
۱۱.....	مقدمه.....
۱۳.....	بخش اول: کلیات.....
۱۵.....	گفتار اول: ادبیات و پیشینه تحقیق.....
۱۵.....	۱. آفرینش مری در قرآن.....
۱۶.....	۲. اشارات کلی به قصه‌های قرآن.....
۱۶.....	۳. بررسی جلوه‌های درناتیه قرآن کریم با تکیه بر داستان حضرت یوسف (ع).....
۱۷.....	۴. ریخت‌شناسی و معنای قرآن، بازخوانش دوازده قصه قرآنی.....
۱۸.....	۵. عناصر داستانی در قصه‌های قرآن.....
۱۹.....	۶. قصص الانبیاء.....
۱۹.....	۷. قصص قرآن یا تاریخ انبیاء.....
۲۰.....	۸. قصه‌های قرآن (سعید ابوتراب صفائی آمدنی).....
۲۱.....	۹. قصه‌های قرآن (لطیف راشدی).....
۲۱.....	۱۰. قصه‌های قرآن (محمد مهدی اشتهاوردی).....
۲۲.....	۱۱. قصص قرآن (صدرالدین بلاغی).....
۲۵.....	گفتار دوم: مباحث نظری.....
۲۵.....	۱. چگونگی شکل‌گیری قصه‌ها.....
۲۶.....	۲. تقسیم‌بندی و کیفیت قصه‌ها در قرآن.....
۲۷.....	۳. تفسیر قصه‌ها.....
۲۷.....	۴. روش قصه‌پردازی در قرآن.....
۳۰.....	۵. قصه‌های قرآن و روایت و داستان‌سرایی.....

۳۰.....	۶. قصه‌های قرآن به عنوان الگوی زیستی
۳۱.....	۷. قصه‌های اصلی و قصه‌های فرعی
۳۲.....	۸. شکل‌شناسی قصه‌های قرآن
۳۴.....	۹. ساختار شبه‌نمایشنامه‌ای قصه‌های قرآن
۴۳.....	بخش دوم: بررسی مصداقی قصه‌های قرآن
۴۵.....	پرده اول
۴۵.....	۱. قصه آدم ﷺ
۵۴.....	۲. ساختار دراماتیک قصه آفرینش آدم ﷺ
۵۷.....	پرده دوم
۵۷.....	۱. قصه ادریس ﷺ
۶۲.....	۲. ساختار دراماتیک قصه ادریس ﷺ
۶۵.....	پرده سوم
۶۵.....	۱. قصه نوح ﷺ
۶۶.....	۲. ساختار دراماتیک قصه نوح ﷺ
۶۹.....	پرده چهارم
۶۹.....	۱. قصه قوم هود ﷺ
۷۱.....	۲. ساختار دراماتیک قصه هود ﷺ
۷۳.....	پرده پنجم
۷۳.....	۱. قصه صالح ﷺ
۷۷.....	۲. ساختار دراماتیک قصه صالح ﷺ
۸۱.....	پرده ششم
۸۱.....	۱. قصه ابراهیم ﷺ
۸۷.....	۲. ساختار دراماتیک قصه ابراهیم ﷺ
۹۱.....	پرده هفتم
۹۱.....	۱. قصه قوم لوط
۹۴.....	۲. ساختار دراماتیک قصه لوط ﷺ
۹۷.....	پرده هشتم

۹۷.....	۱. قصه یوسف ﷺ
۱۰۱.....	۲. تحلیل و بررسی
۱۰۹.....	۳. ساختار دراماتیک قصه یوسف ﷺ
۱۱۱.....	پرده نهم
۱۱۱.....	۱. قصه موسی ﷺ و فرعون
۱۱۶.....	۲. ساختار دراماتیک قصه موسی ﷺ
۱۱۹.....	پرده دهم
۱۱۹.....	۱. قصه سلیمان ﷺ
۱۲۵.....	۲. ساختار دراماتیک قصه سلیمان ﷺ
۱۲۷.....	پرده یازدهم
۱۲۷.....	۱. قصه یونس ﷺ
۱۳۱.....	۲. ساختار دراماتیک قصه یونس ﷺ
۱۳۳.....	پرده دوازدهم
۱۳۳.....	۱. قصه اصحاب کهف
۱۳۸.....	۲. ساختار دراماتیک قصه اصحاب کهف
۱۴۱.....	پرده سیزدهم
۱۴۱.....	۱. قصه عیسی ﷺ
۱۴۵.....	۲. ساختار دراماتیک قصه عیسی ﷺ
۱۴۷.....	پرده چهاردهم
۱۴۷.....	۱. معراج پیامبر اکرم ﷺ
۱۵۲.....	۲. ساختار دراماتیک قصه معراج
۱۵۷.....	جمع بندی
۱۶۱.....	کتابنامه
۱۶۷.....	نمایه اعلام

پیشگفتار

قصه‌های قرآن با برخورداری از ظرفیت‌های ناب و بکر داستانی، اصول شانزده‌گانه درام‌نویسی، تم، موضوع، طرح داستانی، قالب، تعریف، نقطه شروع، شخصیت، تضاد، کشمکش، کشف‌افکنی، بحران، تعلیق، گفت‌وگو، نقطه اوج، گره‌گشایی و فرود را مراعات و مخاطب داشته‌اند. جذابیت‌های روایی خود می‌کنند. سادگی و باورپذیری در روش روایت قصه‌ها و وجود تودرتو بودن برخی از آنها، وجود درون‌مایه‌های متعدد معرفتی، انگیزش مخاطب به دالی، پیشرفت معنوی، معرفی و ترویج آموزه‌های سبک زندگی الهی و در مقابل تقبیح سبک زندگی غیرالهی به بیانی غیرمستقیم و به زبان تمثیل ویژگی‌های مهمی است که ضرورت توجه به قصه‌های قرآنی را گوشزد می‌کند.

اثر حاضر محصول تلاش گروه ادب و سر و ریز پژوهش‌های جوان است. این مجموعه، شاخه‌ای از شاخسار پربروبار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی^۱ است که با

۱. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با توجه به بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری پیرامون زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقبال تحصیل کرده و نسل جوان کشور، به‌عنوان نهادی علمی - پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیر دولتی و غیر انتفاعی است که در قالب چهار پژوهشگاه حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

گروه‌های علمی «بینش و اندیشه»، «مطالعات فرهنگی و اجتماعی»، «نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق، تربیت و روان‌شناسی»، «سنت‌های حوزوی و آداب طلبگی» به افق‌های پیش رو و گام‌های پیشرو در عرصه فرهنگ جامعه اندیشیده، آثار مفیدی به ثمر نشانده است. رشد و شکوفاکردن باورها و گرایش‌های دینی، معرفی الگوهای مطلوب رفتار دینی و پاسخ به نیازها و خواسته‌های جوانان در زمینه‌های دینی، فرهنگ و اجتماعی از برجسته‌ترین اهداف فراروی این مرکز است تا با رصد شرایط روز جامعه، به صد موضوعات ضروری دست‌زده، پژوهش‌هایی مفید بیافریند.

مرکز پژوهشی جوان در چهار سطح جوان، دانشجو، اندیشه و طلبه به تولید آثاری در قالب‌ها و رایانه‌های گوناگون مشغول است:

۱. مخاطبان کتاب دانشجو، جوانان تحصیل‌کردگان دوره متوسطه‌اند و عموماً ۱۷ تا ۲۴ سال دارند.

۲. مخاطبان کتاب دانشجو، دانشجویان مقطع کاردانی و کارشناسی با حدود سنی پیش‌بینی‌شده ۱۸ تا ۲۶ سال‌اند.

۳. مخاطبان کتاب اندیشه، جوانان عبورکرده از تحصیلات مقطع کارشناسی و با سن پیش‌بینی‌شده کمتر از ۲۸ سال‌اند.

۴. مخاطبان کتاب طلبه، جوانانی هستند که سنی‌های دبیرستان و سطوح میانی علوم حوزوی را می‌گذرانند.

کتاب پیش‌رو از آثار سطح اندیشه این مرکز است. این مرکز با قدردانی از آقای دکتر حسین فرخی برای انجام این اثر، تلاش مجدانه مدیر گروه ادب و هنر آقای محمدحسن شاهنگی و همکاری ارزیابان گرامی آقایان حجت‌الاسلام قاسم بابایی و دکتر حمید عبداللهیان را ارج نهاده، صمیمانه در انتظار نقدها و پیشنهادهای خوانندگان تیزبین نشسته است.

مرکز پژوهش‌های جوان

مقدمه

قصه‌های قرآن در میان سوره‌ها و آیاتی قرار می‌گیرند که از مستقیم‌گویی پرهیز کرده و در قالب روایت آمده‌اند. تازمانی اصلی و پراکنده، مخاطبان را با خود همراه می‌کنند. مهم‌ترین هدف تئاتر و خال نمایش، نامه نیز ایجاد تغییر و تحول در آدمی و به نوعی همان تزکیه نفس است. هنر نهایی از مطالعه تحلیلی جنبه‌های دراماتیک در قصه‌های قرآن به‌دست آوردن ساختار دراماتیک در حوزه ادبیات نمایشی است. این ارتباط قطعاً به احیای مضامین دینی و گسترش آن را در ادب است. نمایشی خواهد انجامید، پدیده‌ای که در شرایط کنونی هنر و تئاتر ایران نیاز ضروری قلمداد می‌شود.

در این پژوهش قصه‌های قرآن، تحلیل و انطباق آنها با اصول درام و نمایش‌نامه‌نویسی بررسی شده است. قابلیت‌های دراماتیک در قصه‌های قرآن، بررسی و اثبات میزان این قابلیت‌ها در شکل‌گیری یک نمایش‌نامه، شخصیت‌پردازی، دیالوگ و فضای موجود در قصه‌های قرآن و انطباق آنها با عناصری چون داستان نمایش، شخصیت‌پردازی، دیالوگ یا گفت‌وگوهای نمایشی، مقدمه‌چینی، گره‌افکنی، کشمکش، فضاسازی نمایشی، تعلیق، بحران، ستیز، چالش، فرود و نتیجه‌گیری در یک نمایش‌نامه، واژه‌شناسی مفاهیم قصه‌های قرآن، چگونگی شکل‌گیری، تقسیم‌بندی و کیفیت قصه‌ها، نگاهی به تفسیر قصه‌ها، روش قصه‌پردازی، جایگاه قصه در تعلیم و تربیت و اخلاق، روایت و تاریخ و داستان‌سرایی قصه‌های قرآن به مثابه الگوی زیستی بشری و... در این کتاب بیان می‌شود.

در بخش دوم این کتاب مطالعه موردبه‌مورد قصه‌های قرآنی با عناصر تکنیکی و ساختاری درام‌نویسی آمده و در نهایت درباره برخی قصه‌ها بحث و بررسی شده و پس از

بیان کردن قصه مد نظر به ترتیب درج آنها در قرآن کریم، خلاصه‌ای از قصه قرآنی بیان شده و در مرحله بعد با توجه به عناصر ساختاری در نمایش‌نامه‌نویسی قصه‌ها تحلیل شده‌اند.

امیدوارم این کتاب زمینه‌ای فراهم آورد تا با پیگیری دیگر عزیزان دلسوز و فرهیخته این سرزمین کهن، در آینده‌ای نه‌چندان دور شاهد شکل‌گیری آثار تازه‌نمایشی در ساحتی متنوع الهام‌گرفتن از آموزه‌های بزرگ و انسان‌ساز قرآن کریم باشیم. بر خود لازم می‌دانم پس از حمد و سپاس به درگاه خداوند بزرگ، از تمامی استادان فرهیخته و دلسوزی که راه و روش چگونه اندیشیدن را به من آموختند، سپاسگزاری کنم. این پژوهش را به استادان ریزم‌کنیز دکتر مهدی پوررضاییان، دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی، دکتر حبیب‌الله لزگی، استاد احمد علی رجبی، دکتر علی‌اصغر شیرازی، دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی، پروفسور احمد کبیاباسک و عزیزانم، رویا روزبهانی، آرزو فرخی و آزاده فرخی تقدیم می‌کنم.